

Спіс літаратуры

- 1 Грицанов, А. Новейший философский словарь: 2-е изд., перераб. и дополн. / А. Грицанов. – Минск : Интерперсервис, 2001. – С. 578–580.
- 2 Кудасава, Н. Маё невымаўля : вершы / Н. Кудасава. – Мінск : Кнігазбор, 2016. – 116 с.
- 3 Трессидер, Д. Словарь символов [Электронный ресурс] / Д. Трессидер. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/JekTresidder/index.php. – Дата доступа: 16.11.2021.
- 4 Нілава, Т. Готыка тонкіх падманаў : вершы / Т. Нілава. – Мінск: Галіяфы, 2008. – 88 с.
- 5 Дубянецкая, Г. Анадыямэна : вершы / Г. Дубянецкая. – Мінск : “Медисонт”, 2008. – 92 с.
- 6 Лобан, І. Мая душа / І. Лобан. – Мінск : І.П. Логвінаў, 2011. – 120 с.
- 7 Мюррей, М. Введение в философию религии / М. Мюррей, М. Рей; пер. с англ. А. Васильева. – Москва : Библиейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2010. – 410 с.
- 8 Багдановіч, І. Вялікдзень : Вершы / І. Багдановіч. – Мінск : Беларуска-Каталіцкая Грамада, 1993. – 118 с.
- 9 Вайцяшонак, М. Асадніца / М. Вайцяшонак. – Мінск : Выд. В. Хурсік, 2010. – 100 с.
- 10 Рублеўская, Л. Шыпшына для Пані: вершы і эсэ / Л. Рублеўская. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2007. – 254 с.

УДК 821.161.3'0"196"

А. А. ГУЖАЛОЎСКИ
(г. Мінск, БДУ)

ЗАХАД ВАЧЫМА БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ ЧАСОЎ “АДЛІГІ”

На матэрыялах архіўных першакрыніц, перыядычных выданняў, а таксама трэвэлагаў беларускіх пісьменнікаў часоў “адлігі” аўтар прасочвае эвалюцыю іх поглядаў на заходняе грамадства. Адзначаецца паступовы адыход ад рэзкіх, трафарэтных ацэнак да разумення таго, што не ўсё проста і зразумела ў іншым грамадстве, у сувязі з чым на працягу другой паловы 1950-х - першай паловы 1960-х гг. узнікае неадназначны і іматмерны вобраз Захаду. Гэта, у сваю чаргу, паўплывала на калектыўную самаідэнтыфікацыю беларускага грамадства.

XX з’езд КПСС, абвясціўшы прынцып мірнага суіснавання двух сусветных сістэм і адмову ад дагмата непазбежнасці новай сусветнай вайны, вызначыў новы курс на інтэнсіфікацыю міжнародных абменаў. Камандзіроўка за мяжу разглядалася савецкім кіраўніцтвам як частка знешнепалітычнай дзейнасці, а самі службовыя асобы ці турысты ў якасці інструмента фармавання станоўчага іміджу іх радзімы – СССР.

Тых, хто выязджаў за мяжу, асабліва ў капіталістычныя краіны, уважліва правяраліся. Дзеля таго, каб атрымаць дазвол на выезд, трэба было мець узорныя рэкамендацыі, бездакорнае мінулае і станоўчы вопыт наведвання “краін народнай дэмакратыі”. Жадаючыя паехаць у капіталістычныя краіны павінны былі запоўніць вялікую анкету, дзе меліся пытанні пра сям’ю, працу, сваякоў за мяжой, а таксама бацькоў, якія знаходзіліся на акупаванай тэрыторыі. Нарэшце, кандыдаты прадстаўлялі даведкі аб стане свайго здароўя.

Персанальны склад ад’язджаючых турыстаў зацвярджаўся за пяць-шэсць тыдняў, а дакументы на афармленне віз перадаваліся ў МЗС не менш чым за тры тыдні да выезда за мяжу. Перад ад’ездам у “Інтурысце” прызначаліся кіраўнікі і старасты груп, праводзілася інструктаванне турыстаў аб паводзінах за мяжой і задачах турысцкай паездкі. Часта інструктаванне працягвалася ў замежных краінах, дзе турыстаў сустракаў супрацоўнік савецкай амбасады. У найбольш “складаных” паездках турыстычную групу суправаджаў супрацоўнік КДБ.

Усе гэтыя колы пекла давялося прайсці 24 беларускім турыстам, якія ў 1956 г. у складзе 400 савецкіх турыстаў выправіліся на зафрахтаваным “Інтурыстам” цеплаходзе “Перамога” ў марскі круіз па маршруце Ленінград – Адэса. Прыкладзеныя высылкі таго каштавалі. З 4 па 30 ліпеня пасажыры “Перамогі” наведалі Стакгольм, прайшлі Кільскім каналам праз тэрыторыю Заходняй Германіі, пабывалі ў Ратэрдаме, Амстэрдаме, Гаазе, высадзіўшыся ў Гаўры, наведалі Парыж, азнаёміліся з Неапалем, Рымам, Афінамі і Стамбулам [1, с. 5].

Нягледзячы на прысутнасць у праграме круіза рэкрэацыйнага складніка, падарожжа разглядалася яго арганізатарамі пераважна ў якасці інструмента палітычнай індукцыі замежнікаў і саміх турыстаў. Гэтым тлумачыцца сацыяльна-прафесійны склад беларускіх пасажыраў цеплахода “Перамога”. Адабраныя ў БССР для рэпрэзентацыі Захаду новага савецкага чалавека з’яўляліся пераважна прадстаўнікамі прафесійнай эліты. Кіраўніком беларускай групы прызначылі пісьменніка-франтавіка І. Мележа.

Нават адпачынак будаўнікі камуністычнага грамадства, у адрозненні ад жыхароў капіталістычнага свету, скарыстоўвалі для творчай дзейнасці, самаразвіцця. Акадэмік М. П. Рагавы падрыхтаваў і прачытаў турыстам лекцыю пра старажытныя Пампеі. Яго сусед па каюце акадэмік Х. С. Гарагляд займаўся фатаграфаваннем і ўзбагачэннем уласнай калекцыі. Супрацоўнік Інстытута біялогіі АН БССР М. Ц. Годнева і выкладчык Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі Л. А. Бяссмертная збіралі манеты еўрапейскіх краін. І. Мележ увасобіў убачанае ў літаратурным творы [2, с. 117–134]. Вастрыў пяро выпускнік факультэта журналістыкі БДУ, будучы загадчык аддзела агітацыі і прапаганды ЦК КПБ С. Я. Паўлаў [3].

Знаходжанне савецкіх людзей за мяжой было абмежавана і строга рэгламентавана “Асноўнымі правіламі паводзін савецкіх грамадзян, якія выязджаюць у капіталістычныя краіны і краіны, якія развіваюцца” і “Асноўнымі правіламі паводзін савецкіх грамадзян, якія выязджаюць у сацыялістычныя краіны”. Падарожнікаў папярэджвалі, што заходнія спецслужбы будуць назіраць за кожным іх крокам. Іх перасцерагалі ад таго, каб хадзіць самастойна па горадзе, заходзіць у крамы, рэстараны і іншыя забаўляльныя ўстановы, знаёміцца на вуліцы, уступаць у размовы і абменьвацца адрасамі з замежнікамі.

Звычайна кантакты турыстаў з насельніцтвам замежных краін адбываліся падчас загадзя запланаваных сустрэч з прадстаўнікамі прафсаюзаў, грамадскіх арганізацый і палітычных партый левага накірунку. На падобных сустрэчах беларускія турысты распавядалі прысутным пра тое, як іх рэспубліка ў супраць з іншымі народамі Савецкага Саюза будзе новае, камуністычнае грамадства. Абавязковай тэмай, якая ўздымалася беларускімі гасцямі, была іх сацыяльная абароненасць. Яны з гонарам казалі пра адсутнасць беспрацоўя, бясплатныя медыцынскія паслугі, адукацыю, адпачынак дзяцей у піянерскіх летніках. Прыклад паводзінаў за мяжой даваў сам кіраўнік савецкай дзяржавы. Падчас візіту ў ЗША в 1959 г. М. С. Хрушчоў паціснуў руку рабочаму заводу “Места”, беларускаму эмігранту Дз. Заступневічу са словамі: “Мінск цяпер вялікі і прыгожы горад, вы б яго, напэўна, не пазналі” [4, с. 3].

Часам рэжысура падобных пастановачных мерапрыемстваў альбо, карыстаючыся трапным выразам Э. Горсач, “зрэжысраваных турыстычных спектакляў” [5, р. 13] парушалася і тады сутыкненне савецкіх турыстаў з несавецкай рэчаіснасцю заканчвалася трагічна. Так адбылося ў жніўні 1961 г., калі група беларускіх творчых работнікаў (пісьменнікаў, мастакоў, артыстаў, навукоўцаў, журналістаў) у колькасці 26 чалавек выправілася ў 12-дзённы тур у Францыю. “Інтурыст”, які арганізоўваў тур, прызначыў кіраўніком групы слухача Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК КПСС Б. П. Меркулава, старастам групы – 45-гадовага пісьменніка, галоўнага рэдактара дзіцячага часопіса “Бязрозка” У. І. Краўчанку. КДБ у групе прадстаўляў нехта М. Г. Рэпіч.

Сітуацыя выйшла з-пад кантролю адразу пасля прыбыцця групы ў Парыж, дзе галоўны рэжысёр Беларускага тэатра імя Янкі Купалы В. У. Броўкін захапляўся замежнымі рэчамі і заяўляў, што “нашы турысты бедныя і нічога не могуць купіць”. Пасля ён неаднаразова адлучаўся ад групы, спрабаваў наведаць начное кабарэ, уступаў у гутаркі з замежнікамі. Падчас сустрэчы з артыстамі парыжскай тэлестудыі В. У. Броўкін задаў ім пытанні пра ўмовы працы

артыстаў у Парыжы і іх заробкі. Потым ён спытаў у шафёра аўтобуса, колькі будзе каштаваць кватэра ў Парыжы ў выпадку, калі ён застанеца. Нарэшце, падчас агляду Луўра, рэжысёр падтрымаў гіда (рускага эмігранта), які сказаў, што мастак І. Рэпін невядомы і не карыстаецца папулярнасцю ў Францыі.

Параіўшыся, Б. П. Меркулаў і М. Г. Рэпіч вырашылі вярнуць злоснага парушальніка дысцыпліны датэрмінова ў Мінск. 24 жніўня В. У. Броўкіна ў суправаджэнні галоўнага рэдактара дзіцячага часопіса “Вясёлка” В. Віткі, паводзіны якога не выклікалі заўваг, пасадзілі ў самалёт Парыж–Масква. Гэтая гісторыя негатыўна паўплывала на маральны стан групы, якая ў той жа дзень распачала аўтобусны тур па Францыі. Найбольш за іншых перажываў адпраўку В. У. Броўкіна і В. Віткі дамоў стараста групы У. І. Краўчанка, які нават звярнуўся да Б. П. Меркулава з просьбай адправіць яго таксама датэрмінова ў Мінск. Увесь час, паводле сведчанняў турыстаў, ён знаходзіўся ў нейкім прыгнечаным стане [6, арк. 196].

27 жніўня група беларускіх турыстаў прыбыла ў Каны, дзе размясцілася ў гатэлі “Мадэрн”. Як стараста У. І. Краўчанка размеркаваў турыстаў па нумарах. Сам пацяліўся на шостым паверсе разам з мастаком Я. Ціханавічам. Той пасля распавядаў: “Зайшоўшы ў нумар, Краўчанка адразу пайшоў у ванны пакой, а праз некалькі хвілін адтуль пачуўся ненатуральны крык. Калі я зайшоў у ванны пакой, то ўбачыў, што Краўчанка з нейкім дзіўным выразам твару сядзіць на рашотцы адкрытага акна, моцна адхіліўшыся назад. Я паспрабаваў схапіць яго, але Краўчанка пераваліўся праз кратаы і паляцеў уніз. Ён упаў на цэментавы дах прыбудаваанай да гатэлю кавярні і праз 30-40 хвілін сканаў” [6, арк. 198]. Падчас расследавання гэтага выпадку французская паліцыя знайшла ў кішэні пінжака У. І. Краўчанкі яго развітальны ліст, які надрукавала французская газета “Жур”: “Я не магу больш быць камуністам. Падчас гэтай паездкі я адкрыў значэнне слова “свабода”, але не магу адмовіцца ад сваёй Радзімы, не магу здрадзіць сваёй краіне, не магу застацца за мяжой і прасіць прытулку. Смерць – адзіная магчымая развязка драмы, у якой я апынуўся. Я прашу за гэта прабачэння ў маёй краіны, я прашу прабачэння ў маёй жонкі і маіх дзяцей” [6, арк. 206].

Па выніках турыстычнай паездкі беларускіх творчых работнікаў у Францыю, якая атрымала рэзананс не толькі сярод мінскай творчай інтэлігенцыі, але таксама ў беларускіх эмігранцкіх колах, было праведзена расследаванне. Падчас яго высветлілася, што ані В. У. Броўкін, ані У. С. Краўчанка не маглі быць накіраваны ў злапомную паездку. У першага ў 1941 г. за “антысавецкую агітацыю” да 8 гадоў папраўча-працоўных лагераў быў асуджаны бацька, у другога ў 1942 г. у Нямеччыну была вывезена жонка, якая пасля заканчэння вайны выйшла замуж за афіцэра англійскай арміі. Акрамя таго У. С. Краўчанка з 1949 г. пакутаваў на функцыянальны разлад нярэвнай сістэмы. Па выніках расследавання супрацоўнікі КДБ БССР, адказныя за праверку групы, былі звольненыя з ворганаў, урачам загадалі больш строга падыходзіць да адбору турыстаў [6, арк. 199].

Такім чынам, падарожжы за мяжу былі не толькі рэдкай магчымасцю зазірнуць за прыадчыненую “жалезную заслону”, але ідэалагічным, светапоглядным выпрабаваннем, якое вытрымлівалі не ўсе. Беларускі савецкі пісьменнік, які ўпершыню апынуўся за мяжой, знаходзіўся ў палоне міфаў аб жыцці ў замежных краінах. Усё папярэдняе жыццё ён быў аб’ектам уздзеяння савецкай прапаганды, якая паслядоўна стварала негатыўны вобраз Захаду. Сутыкненне гэтага вобраза з рэчаіснасцю стварала стан псіхалагічнага дыскамфорту, канфлікта ідэй, каштоўнасцяў, досведу, вядомага пад назвай кагнітыўны дысананс.

Адным з прапагандысцкіх інструментаў стварэння негатыўнага вобраза заходніх краін была публікацыя ў СМІ ўражанняў, а таксама публічныя выступы пісьменнікаў, якія вярнуліся “адтуль”. З гэтай мэтай у 1956 г. у часопісе “Маладосць” з’явілася рубрыка “Падарожжа па свету”, у 1958 г. у газеце “Советская Белоруссия” – рубрыка “Турысты распавядаюць”. Таварыства па распаўсюду палітычных і навуковых ведаў распачало цыкл лекцый “У карты свету”.

Вялікая колькасць падобных негатыўных рэпрэзентацый Захаду дазволіла І. Б. Арлову і А. Д. Папову прадставіць іх у выглядзе трох прапагандысцкіх клішэ: 1. Ва ўсіх краінах свету рабочыя і сяляне ставяцца да савецкіх людзей з сімпатыяй, а прадстаўнікі прывілеяваных

класаў – з антыпатыяй і страхам; 2. Для краін Захаду характэрная беднасць большасці насельніцтва, шматлікія сацыяльныя праблемы, няўпэўненасць у будучыні; 3. Матэрыяльнае багацце і камфорт жыцця на Захадзе з’яўляюцца ілюзорнымі і даступнымі вельмі нязначнай частцы насельніцтва [7, с. 258].

Так, абсалютным злом з’яўлялася Амерыка для М. Лынькова, які, пачынаючы з 1945 г. пяць разоў наведваў ЗША у складзе беларускіх дэлегацый на асамблеі ААН. Свае ўражанні аб гэтай краіне, дакладней Нью-Ёрку, ён пакінуў у кнізе “За акіянам”, якая пачыналася наступным пасагам: “<...> нацкоўванні, правакцыі, дэмагогія, патокі ілжы і паклёпы на нашы краіны, на нашы народы – вось што даводзілася выслухоўваць нам, дэлегатам сацыялістычных краін на працягу двух або трох месяцаў работы Генеральнай асамблеі з боку амерыканскіх дэлегатаў і іх прыслужнікаў” [8, с. 11].

Падобнае стаўленне да Захаду было ў П. Пестрака, які запэўніваў сваіх чытачоў, што “яму – савецкаму турысту – / чырвоны колер толькі люб...” [9, с. 105]. М. Танк, сядзячы ў парыжскай кавярні, марыў убачыць “зары чырвонай сцяг над Эйфелевым шпілем” [10, с. 143]. Наведаўшаму ў складзе беларускай дэлегацыі XXI сесію Генасамблеі ААН П. Кавалёву было “вельмі страшна глядзець амерыканскія тэлеперадачы”, а таксама наведаць музеі сучаснага мастацтва [11, с. 190–206]. Вельмі каларытна ў паэтычнай форме амерыканскі лад жыцця апісаў П. Глебка:

Я зноў у гэтым тлумным горадзе,
І гаварлівым і нямым,
Дзе роскаш пышная і гора дзе
Зліліся ў подыху адным.

Брадвей у залацістым полымі,
У муравейніках машын
Напоўнен грукатам і голымі
Натоўпамі пустых жанчын.

Як на кастрах калісьці блудніцы
За праграшэнні свецкіх дам,
Яны, сучасныя пакутніцы,
Гараць на вогнішчах рэклам.

На іх здаля глядзяць панурія
Муры кварталаў дзелавых,
Ад золата крывава-бурыя
З вачамі пыльдаў агнявых [12, с. 9].

Нягледзячы на спробы літаратурных генералаў накіраваць думкі грамадства ў патрэбнае рэчышча, знаёмства з рэаліямі жыцця за мяжой іх малодшых калег часта прыводзіла да разбурэння стэрэатыпаў. Напрыклад, накіраванага на XI сесію Генеральнай Асамблеі ААН журналіста і пісьменніка І. Новікава, разам з сацыяльнай дыферэнцыяцыяй, расавай сегрэгацыяй, культам грошаў, здзівілі амерыканскі добраўпарадкаваны хатні побыт, сэрвіс, сістэма гандлю [13, с. 128–154]. Атмасфера, якая запанавала ў беларускім грамадстве ў часы “адлігі”, дазволіла ўдзельніку XVIII сесіі Генеральнай Асамблеі ААН І. Шамякіну асцярожна распавесці пра высокатэхналагічныя хмарачосы, усеагульную аўтамабілізацыю, якасныя дарогі, утульныя бары, багатыя супермаркеты, музеі, атракцыёны [14, с. 121–139]. А. Кобец-Філімонава з павагай апісвае, тое, як грэкі ва ўмовах амерыканізацыі трымаюцца за ўласную культуру – мову, музыку, тэатр [15, с. 181–199]. Дабразычлівы нарыс пра Канаду напісаў Я. Брыль [16, с. 10–14].

П. Панчанка ў вершаваных уражаннях аб наведванні ў 1960 г. Нью-Йорка склаў радкі, якія былі немагчымыя яшчэ некалькі год дагэтуль:

Шыпіць дарога, пахне ветрам.
Хвала тварцам такіх дарог!
Пракласці іх між скал і нетраў
Народ вялікі толькі мог.
Я павярнуўся на імгненне,
Зірнуў назад у чорны змрок –
І сэрца ёкнула ў здзіўленні:
Нью-Йорк, прыгожы та здалёк! [17, с. 14].

Выконваць атрыманья перад ад'ездам ідэалагічныя ўстаноўкі беларускім пісьменнікам перашкаджаў шок, які яны перажывалі падчас наведвання замежных крам. Ва ўмовах дзяржаўнай манаполіі на валютна-абменныя аперацыі жыхары БССР, выпраўляючыся за мяжу, бралі рэчы савецкай вытворчасці, прызначаныя для продажу на чорным рынку за валюту ці абмену на тавары замежнай вытворчасці. За праявамі надзвычайнай спажывецкай актыўнасці турыстаў за мяжой пільна сачылі кіраўнікі і старасты груп, а таксама супрацоўнікі КДБ. Той, хто замест грамадскай актыўнасці аддаваў перавагу шопінгу, не кажучы пра спекулятыўныя аперацыі, рызыкаваў больш ніколі не пакінуць межы ССРС. Сярод іншых, у лік “невязных” на пэўны час патрапіў паэт і перакладчык Я. Семяжон, які летам 1960 г. падчас стаянкі цеплахода “Перамога” ў Антверпене прадаў бельгіцам бутэльку гарэлкі за 150 франкаў, што было заўважана “таварышамі па плаванні” [18, арк, 187].

На працягу 1960-х гг. павялічвалася колькасць падарожнікаў з БССР у замежныя краіны, а таксама колькасць краін, якія яны наведвалі. З'явіліся нават сапраўдныя аматары замежных падарожжаў. Адзін з іх – Янка Брыль, які ў 1962 г. запісаў: “Я ня мала паездзіў па свеце, асабліва за шэсць апошніх гадоў, быў у адзінаццаці краінах Еўропы, у Канадзе і ЗША” [19, с. 105]. У 1960 г. В. Вітка напісаў наступныя радкі: “У нашы дні мала каго ўжо здзівіш, што аб'ехаў Еўропу або вярнуўся з Амерыкі” [20, с. 18].

Гэта, канешне, было не так. Людзі, якія пабачылі капіталістычны Запад, выклікалі захапленне і зайздрасць у асноўнай масы насельніцтва БССР, якая такой магчымасці не мела. На працягу разглядаемага часу падарожжы ў замежныя краіны, асабліва капіталістычныя, зрабіліся сімвалам прыналежнасці да літаратурнага алімпі. На працягу “адлігі” ў Савецкай Беларусі адбыўся падзел на выязную эліту і асноўную масу прыналежаючых да літаратурнага цэху, рух якой у прасторы абмяжоўваўся месцам жыхарства, працы і сціплага адпачынку на возеры Нарач. Яны былі вымушаны задавальняцца толькі віртуальнай камунікацыяй з Захадам, як гэта зрабіў Р. Барадулін, заклікаўшы амерыканцаў вучыцца працавітасці ў сялян шклоўскай вёсцы пад назвай Амерыка [21, с. 101].

Такім чынам, нягледзячы на ўсе абмежаванні знаходжання за мяжой, далёка не ўсе пісьменнікі вярталіся з Захаду з папярэдняй упэўненасцю ў хуткім надыходзе камуністычнага заўтра. Разбурэнню савецкіх ідэалагічных клішэ спрыялі новыя веды, уражанні і вопыт. Прадстаўнікі беларускага літаратурнага цэху заўважалі ў замежных краінах большую ступень эканамічнай і палітычнай свабоды, а некаторыя нават звязвалі яе з высокім узроўнем жыцця асноўнай масы насельніцтва. Іх прыватныя і часткова афіцыйныя расповеды, разам з альтэрнатыўнымі крыніцамі інфармацыі, такімі як “варожыя галасы”, паступова змянялі вобраз свету, сфармаваны сталінскай прапагандай у масавай свядомасці беларускага савецкага грамадства.

Спіс літаратуры

- 1 Мацвееў, Н. Вачыма іншаземцаў / Н. Мацвееў // Маладосць. – 1956. – № 11.
- 2 Мележ, І. Вакол Еўропы. Лісткі з блакнота / І. Мележ // Польша. – 1956. – № 10.
- 3 Павлов, С. Каштаны наліваюцца гневам: путевые заметки / С. Павлов. – Мінск : Гос. изд-во БССР, 1962. – 52 с.
- 4 Советская Белоруссия. – 1960. – 6 янв. – № 4.

- 5 Gorsuch, A. E. All This Is Your World : Soviet Tourism at Home and Abroad After Stalin. / A. E. Gorsuch. – NY : Oxford University Press, 2011. – 222 p.
- 6 НАРБ. – Ф. 4п. – Воп. 62. – Спр. 556.
- 7 Орлов, И. Б. Сквозь «Железный занавес». Руссо туристо: советский выездной туризм 1955-1991 / И. Б. Орлов, А. Д. Попов. – М. : Изд. дом ВШЭ, 2016. – 351 с.
- 8 Лынькоў, М. За акіянам. Нататкі, апавяданні, нарысы / М. Лынькоў. – Мінск : Дзяржвыд БССР, 1962. – 230 с.
- 9 Пестрак, П. Пад небам Францыі / П. Пестрак // Польшыя. – 1961. – № 12.
- 10 Танк, М. У Парыжы / М. Танк // Польшыя. – 1963. – № 7.
- 11 Кавалёў, П. Лісткі ўражанняў з Амерыкі / П. Кавалёў // Польшыя. – 1967. – № 10.
- 12 Глебка, П. Амерыканскі лад жыцця / П. Глебка // Вожык. – 1965. – № 12.
- 13 Новікаў, І. Дзесяць тыдняў у Злучаных Штатах Амерыкі. Запіскі журналіста / І. Новікаў // Польшыя. – 1957. – № 7.
- 14 Шамякін, І. Два месяцы ў Нью-Йорку. Уражанні, роздум / І. Шамякін // Польшыя. – 1964. – № 3.
- 15 Кобец-Філімонава, А. У каралеўстве, але не ў казачным / А. Кобец-Філімонава // Польшыя. – 1967. – № 6.
- 16 Брыль, Я. На другім баку планеты. З канадскіх уражанняў / Я. Брыль // Беларусь. – 1960. – № 3.
- 17 Панчанка, П. Нью-Йоркскія малюнкi / П. Панчанка. – Мінск, 1960. – С. 14.
- 18 НАРБ. – Ф. 4п. – Воп. 62. – Спр. 541.
- 19 Брыль, Я. Думы ў дарозе / Я. Брыль // Польшыя. – 1962. – № 12.
- 20 Вітка, В. Шчаслівая маладосць паэта / В. Вітка // Беларусь. – 1960. – № 7.
- 21 Барадулін, Р. Амерыка / Р. Барадулін // Польшыя. – 1961. – № 6.

УДК 821.161.3'06-312.9

І. У. ЛАЙКОЎ

(г. Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны)

ПАД ЦЕНЕМ ЧОРНАГА ЛЕБЕДЗЯ. ПОСТАПАКАЛІПТЫЧНЫ СЮЖЭТ У СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ПРОЗЕ

Прапанаваныя абставіны са змененай сістэмай каштоўнасцей з'яўляюцца невычэрпнай крыніцай для стварэння літаратурных сюжэтаў, дазваляючы аўтарам актуалізаваць маральна-этычныя, рэлігійныя, нацыянальныя праблемы. У дадзеным артыкуле на прыкладзе празаічных твораў А. Адамовіча, В. Гігевіча, Ю. Станкевіча, В. Марціновіча робіцца спроба прасачыць фарміраванне і развіццё феномена постапакаліптычнага сюжэта, выявіць гістарычныя і грамадска-палітычныя перадумовы яго з'яўлення ў беларускай літаратуры.

Маючы на мэце даследаваць постапакаліптычны сюжэт на беларускай глебе, нельга абйсціся без экскурсу ў гісторыю. Да нас дайшло мноства легенд і паданняў адносна Вялікага Патопу – глабальнай катастрофы, якая некалі вельмі даўно знішчыла амаль усё чалавецтва. Згадкі і расповеды пра яго сустракаюцца ў літаратурных помніках і легендах усіх чатырох кантынентаў – ад шумерскага эпаса пра Гільгамеша і старазапаветных расповедаў пра Ноеў каўчэг да паданняў старажытнай Грэцыі, Індыі, Палінезіі, Новай Гвінеі, Аўстраліі, краін Афрыкі, Цэнтральнай і Паўднёвай Амерыкі. Пры ўсіх сваіх падабенствах і адрозненнях гэтыя сюжэты аднолькава эксплуатаюць тэму цывілізацыйнага заняпаду і як заканамернае наступства – непазбежнай “перазагрузкі” чалавецтва, справакаванай вышнімі сіламі.